

„Csak boldog gyermekből lehet boldog felnőtt, s csak ezekből lehet boldog ország.”¹ Életreform elemek a Kodály-szövegekben

PETHŐ VILLÓ

Tanulmányunkban *Kodály Zoltán* zenei neveléssel foglalkozó írásait elemezve a szövegekben található életreform elemek bemutatására vállalkozunk. A vizsgálat primer forrásai eredeti *Kodály* írások, beszédek, interjúk (*Kodály*, 1974; *Kodály* 2007a, 2007b, 2007c) voltak. Amennyiben *Kodály* zenei nevelési koncepciójának életreform elemeit kívánjuk bemutatni, röviden össze kell foglalnunk, mely jellemzők megléte esetén tekintünk egy irányzatot vagy mozgalmat életreform jellegűnek. Az életreformról, az életreformhoz kapcsolódó különféle és sokszínű mozgalmakról szóló művek (*Buchholz*, 2001; *Kiss*, 2005; *Németh*, *Mikonya* és *Skiera*, 2005) áttekintése után elmondható, hogy az életreform törekvések kiindulópontja mindig a *kritika*, mely megfogalmazódhat a társadalmi berendezkedéssel, bizonyos társadalmi csoportok helyzetével, a kultúrával (kultúrakritika), iskolával (iskolakritika) stb. szemben. A kritikát megfogalmazók, az azzal egyetértők *új közösségeket* hoznak létre. Ezeket a közösségeket igen gyakran emancipációs törekvések is jellemzik. Az új közösségek egy új kultúrát, a régivel szemben álló *ellenkultúrát* fogalmaznak meg, hoznak létre. Az ellenkultúra fontos eleme, a csoport tagjai számára is példaként állított *új emberkép*, amelyhez kapcsolódóan például a reformpedagógiai mozgalomban megjelenik az *új gyermekkép*. Az életreform közösségek új emberképéhez *új életfelfogás*, *új életalternatívák* megfogalmazása kapcsolódik, melyre hat a közösség által megfogalmazott kritika és a közösség által megalkotott ellenkultúra is. Ezen új életalternatívákban igen gyakran megjelenik a múltba való „visszarévedés”, az *ősi, nemzeti gyökerekhez való visszatérés vágya*, valamint a *természetességre* való törekvés, természethez való visszatérés.

Kodály pedagógiai elképzeléseiben nem csupán az ének tantárgy pedagógiáját hozta létre, hanem egy átfogó nevelési rendszert, a „teljes ember” nevelését alkotta meg. A teljes ember nevelésén *Kodály* értelmezésében az ember egész életén át tartó zenei nevelést, zenével való aktív kapcsolatot értünk. *Kodály* először kezdő tanárként, az Akadémián folyó zenészképzéssel szemben

1. Az idézet a Művelt Nép folyóiratban megjelent cikkből származik (*Kodály*, 1956/2007a. 308.).

fogalmazott meg *kritikát*. 1906-ban és 1907-ben berlini és párizsi tanulmányútajairól visszatérve új módszereket alkalmazott, új tankönyveket vezetett be az akadémiai zeneelmélet tanításba. Újításait akkor még a kollégák megütkezésével, a zenész növendékek pedig értetlenül fogadják. 1917 és 1919 között a Nyugatban, később pedig a Pesti Naplóban közzétett zenekritikái korának magyar zenekultúráját, a Budapest zenei életét bírálták (*Eősze*, 2007a). 1929-ben közölt *Gyermekkarok* című írása pedig egyben kritika korának magyar zenekultúrája és az iskolai zenei nevelés ellen, és zenepedagógiai koncepciója első leirata (*Kodály*, 1929/2007a. 38–45.). Az írásaiban megfogalmazott, zeneműveivel, köztük pedagógiai műveivel létrehozott *ellenkultúra* egyúttal egy új zenekultúrát is jelent. *Kodály* és tanítványai tevékenységét elemezve (*Bányász-Németh, Kovács és Pethő*, 2010) kitűnik, hogy *Kodály* körül nemcsak a tanítványokból és eszméjének követőiből alakult ki egy új közösség, az „Énekesrend”, de e kör tevékenysége nyomán újabb, zenéhez és zenepedagógiához kötődő szakmai közösségek is létrejöttek. Elég gondolnunk a kodályi és bartóki szellemben munkálkodó énekkarokra, a Magyar Énekotatók Országos Egyesülete szakmai szervezetre vagy az Éneklő Ifjúság mozgalomra. *Kodály* írásaiban, beszédeiben megfogalmazott *életprogramja* középpontjában a mindennapokban jelenlévő, a legmagasabb esztétikai értékest képviselő „jó” zene lélekre és testre gyakorolt fejlesztő hatása áll. *Kodály* számára ezért is – akárcsak a reformpedagógiai mozgalom számára – szolgált követendő példaként *az ókori görögök* a személyiség teljes körű fejlesztését célzó, zenét is magába foglaló *múzsai nevelése*. Az életprogramba való belépés már a magzati korban elkezdődik, természetes módon a kisgyermekkor és az iskoláskor is fontos állomásai. De *Kodály* a zenei neveléssel nemcsak a *gyermeket* szeretné formálni, hanem az egész *társadalomra* szeretne hatással lenni. Az új életprogramban fontos szerepet kap zenei tudás átadója, a gyermek nevelője: elsőként az édesanya, majd pedig az óvodai pedagógus és az iskolai *tanár*. Az életprogram nemcsak a „jó” zenére épít, de kiemelten fontos szerepet szán *a magyar népzenei kincsnek, a népdaloknak* is.

Rövid tanulmányunkban *Kodály* írásaiból válogatva írunk a kodályi életprogramról, a zene társadalomban és az egyes ember életében betöltött szerepéről, *Kodály* gyermekképéről és az ezzel szembenálló felnőtt, illetve a tanár alakjáról, valamint a görög nevelés példájáról.

Életprogram

Mészáros István szerint a kodályi nevelés célja a gyermek és az ifjú teljes emberré válásának elősegítése. Kiemeli, hogy „ez a teljesség *Kodálynál* valóban átfogó teljességet jelentett: testi és lelki, pszichikus és szellemi, értelmi és érzelmi, tudományos és művészeti, egyéni és közösségi, nemzeti és emberiségi, földi és transzcendens, szemlélődő és kreatív dimenzióiban egyaránt tekintette

az embert, s a fejlesztés komplex megoldásait tartotta szükségesnek.” (Mészáros, 1982. 964.). A zenei nevelési koncepció 1929-től kezdődően folyamatosan alakul egy zenével teljes élet programjává, a kodályi életprogrammá: „Tipikus életreform-program ez: az elkorcsosulás veszélyének kitett »magyar lélek« megújításának programja a székely-magyar népzene révén. [...] Életmódot reformáló mozgalom vette kezdetét Kodály irányításával, amelynek magva az új szellemű zenei nevelés volt.” (Pukánszky, 2005. 203–204.).

Kodály első, az iskolai zenei oktatást érintő tulajdonképpen programjellegű írása az 1929-ben megjelent *Gyermekkarok* (Kodály, 1929/2007a. 38–45.). Ezután, 1940-ben jelent meg a *Magyar Zenei Szemle* című folyóiratban, majd különnyomatban is a *Zene az óvodában* című írás (Kodály, 1941/2007a. 92–116.). „Keresve, hol kell és lehet tenni valamit, mind kisebbekhez jutottam, végre elérkeztem az óvodáig” – írta 1951-ben (Kodály, 1951/2007a. 247.). Kodály 1948 májusában, Párizsban az UNESCO által szervezett szakbizottságban jelentette ki, hogy a zenei nevelés már 9 hónappal a születés előtt kezdődik és egészen a halálig tart (Eősse, 2007). 1951-ben elhangzott Gyermeknap-i beszédében pedig még tovább ment: már nemcsak a gyermek születése előtti 9 hónapot, hanem az édesanya születése előtti 9 hónapot is meghatározónak tartotta a zenei nevelés szempontjából (Kodály, 1951/2007a), egyre szélesítve ezzel zenei életprogramját.

„Mert egyáltalán nem lehet elég korán megkezdeni! Ha tudniillik az édesanya semmi muzikalitást nem tud gyermekének átadni, máris nehézségek támadnak. Sokkal könnyebb, ha a gyermek első zenetanára az édesanyja.” – mondta Lutz Beschsel folytatott beszélgetésében (Kodály, 1974. 63.). A születés előtti időszak, a csecsemőkor és az óvodai nevelés, mint a zenei nevelés indító szakaszának, a későbbi zenei nevelés előkészítőjének jelentőségét Kodály nagyra becsülte. „Az anya nemcsak testét adja gyermekének, lelkét is a magából építi fel. Ha az anya alkoholista, ez rányomja bélyegét a gyermekre. Ha pedig zenei alkoholista – így nevezném, aki csak rossz, selejtes zenével él – okvetlenül meglátzik a gyermekben.” – írta 1951-ben (Kodály, 1951/2007a).

Kodály számára az óvodáskorú gyermekek esetében is „értékes nevelő eszköz” a zene (Kodály, 1941/2007a). Az első óvodai zenei élmények azonban meglátása szerint nemcsak a gyermekre lesznek hatással, hanem az egész társadalomra. Kodály Imre Sándor² szavait idézi tanulmányában: „Amit a gyermek az óvodában kap, az egyúttal a közléleknek lesz alkotó eleme.” (Kodály, 1941/2007a. 94.). Az óvodai nevelés zenei eszközei a ritmus, a dallam és maga az ének. A ritmus a koncentráció, a határozottság, a figyelem kialakulását segíti, a dallam „az érzések világát nyitja meg”, az éneklés pedig a lélek mellett a testet is edzi. Nemzetnevelő szerepet is betölt: a „magyarság tudat alatti ele-

2. Imre Sándor (1877–1945), pedagógus, művelődéspolitikus, 1925–1934 között a szegedi egyetem reformpedagógia iránt elkötelezett pedagógiaprofesszora.

meivel” ismerteti meg a kicsinyeket. A tudatalatti magyarság alapkövei „a beszéd, az ének és a mozdulat”. A magyar karakter mind a magyar dallamokban, mind a kisgyermek zenei nevelésében oly fontos népi játékokban és táncokban is megjelenik (Kodály, 1941/2007c. 43.).

A zenei nevelés – a mindennapi zenével való kapcsolat – kiemelten fontos az iskolai nevelésben is: „Mi tudjuk, hogy a zenével való mindennapi foglalkozás annyira felfrissíti a szellemet, hogy az ember aztán minden más tárgy iránt sokkal fogékonyabb. És ezen túl is úgy látszik, hogy a zene az egész emberre kihat [...] ezek a muzsikáló gyerekek azáltal, hogy él bennük a zene, egészükben harmonikusabb emberekké váltak.” (Kodály, 1974. 66.). A „Gyermekkarok” című írásában nemcsak az iskolai zenei nevelés megújításáról ír, de először utal arra, hogy a nagyobb tömegek aktív zenei élményhez csak a kórusban való éneklésen keresztül juthatnak. A zenei nevelés reformjának célja éneklő közösségek létrehozása és zeneértő közönség nevelése: „Olyan közönséget kell nevelni, amelynek életszükséglet a magasabb rendű zene. A magyar közönséget ki kell emelni a zenei igénytelenségből. Ezt pedig csak az iskola kezdheti el.” (Kodály, 1929/2007a. 45.). Hiszen: „A karének az egyetlen, amibe tömegeket lehet bevonni. Ami zenei kultúrát ad a legszélesebb rétegeknek.” – írja később (Kodály, 1933/2007c. 31.).

A karének a kollektivitás, egy közösségi életforma zenei kifejezése (Kodály, 1949/2007a. 215.), mely eddig egymással addig nem kommunikáló rétegeket hoz össze (Kodály, 1949/2007a. 217.), egyúttal a társadalmi szolidaritás, a demokrácia megvalósulását segíti azáltal, hogy „lebontja az osztályok közötti válaszfalakat.” (Kodály, 1935/2007a.). Kodály írásaiban a *nemzeti egységet* az énekes közösségek teremthetik meg. Ezeknek nemcsak a fővárosban, hanem a vidéki városokban is működniük kell. A változás elindítója egy új közösség, az Éneklő Ifjúság megszületése volt 1934-ben. Az ifjúsági zenei mozgalom a „zene iránti közöny megszüntetését” célozta, egy olyan közösség felépítését, mely „nem tekint osztály- vagy rétegszempontra” (Kodály, 1941/2007a. 90.). Az Éneklő Ifjúságnak köszönhetően koncertpódiumra kerülő gyermek és ifjúsági kórusok, az ezek mintájára megújuló felnőtt énekkarok és a városi énekkarok pedig egyúttal a nemzet megújulását is maguk után vonják, egy szolidáris, demokratikus nemzetet teremtve: „A magyar dalosügy újjászületése, mint az egész magyar életé, csak: nagyobb kultúra, magasabb célkitűzés jegyében lehetséges.” (Kodály, 1937/2007a. 61.).

Kodály írásai alapján a gyermekkaroktól az ifjúsági és felnőttkarokon keresztül egy *életpálya modell*, „kollektív érzés” bontakozik ki, melyhez rendkívül szorosan kapcsolódik a gyermekkortól kezdődő, megfelelő színvonalú zenei nevelés. A közös éneklés hozzájárul az egész ember fejlesztéséhez: a kórusokból „boldogabb, igazabb, jobb emberek” kerülnek ki (Kodály, 1937/2007a. 72.).

A zene szerepe a társadalomban

Kodály több helyütt is ír a zene közösségekre gyakorolt hatásáról. Meglátása szerint a zenei kultúra nemcsak az egyének életére van hatással, de egy egész nemzet számára fontos: „A zene nem magánosok kedvtelése, hanem lelki erőforrás, amelyet minden művelt nemzet igyekszik közkinccsé tenni.” (*Kodály*, 1934/2007a. 50.). A zene az egész emberiség számára fontos „erő”: „Mert mi más a zene hivatása, mint a világegyetem harmóniáját tükrözni és hirdetni az embereknek, hogy megtanuljanak beilleszkedni.” (*Kodály*, 1952/2007a. 257.).

Foglalkozott a társadalom egységességével, a társadalmi szolidaritás kérdésével is. Egyértelmű azonban, hogy *Kodály* a társadalmi egység megteremtésében a pedagógiának tulajdonított nagy szerepet: „A demokrácia ma sok tekintetben nevelés kérdése, a demokratikus művészet is. A művészeti nevelőmunkától tehát nagy hatást várunk, és az eredmények függenek ennek jó teljesítésétől.” (*Kodály*, 1948/2007a. 214.).

A magyar társadalom fejlesztéséhez, egységesítéséhez a legfontosabb eszköznek *Kodály* a már említett kórusban való éneklést tartotta: „Ha egyrészt igaz is, hogy fejlett karéneklés csak nagy mértékben szolidáris társadalomban lehetséges, másrészt kétségtelen, hogy a karéneklés fejleszti a társadalmi szolidaritást. Lebontja az osztályok közötti választófalakat.” (*Kodály*, 1935/2007a. 52.).

A zene és a népdal szerepe az emberi életben

A szövegekben a zenének és azon belül is a népzenenek az emberi életben betöltött szerepéről is olvashatunk. A művészetek, azon belül is a zene és a nemzeti zenei kincs kiemelt területként jelennek meg nemcsak különféle életreform irányzatokban, köztük reformpedagógiában is. *Skiera* tanulmányában ír arról, hogy mind az életreform, mind azon belül a reformpedagógia számára kiemelten fontos „az élet vitalitásának és vele szoros kapcsolatban a 'lélek' primátusának koncepciója”, „az alkotó szándék, a művészi törekvések, a fejlesztő hatások, az érzelmi átélés és a saját aktivitás elsőbbsége a csupasz, csak intellektuális hatásokkal szemben.” (*Skiera*, 2006. 37.). Ezekkel a megállapításokkal *Kodály* írásainak több részletét is párhuzamba állíthatjuk: „Mert a zene egy annyira sui generis megnyilatkozása az emberi léleknek, hogy azt más nyelven tolmácsolni nem lehet.” (*Kodály*, 1956/2007a. 299.). „Itt valamennyien azt valljuk, hogy az élet zene nélkül nem lehet teljes, és mit sem ér. Szeretnők beoltani ennek tudatát mindazokba, akiknek sejtelmük sincs arról, micsoda szépségek rejlenek a zene tündérekertjében.” (*Kodály*, 1964/2007a. 197.).

A magyar népzene, a magyar népdal a *Kodályi* zenei nevelésnek meghatározó eleme, alapköve. „Mi a népdal? [...] Többszöri átrostálás után kiválna egy fajta, mely jóformán minden népnél közös: az ősi lelki alapréteg költészete,

amely még a népek gyermekkorában, a társadalmi tagozódás előtt keletkezhetett.” (Kodály, 1918/2007a. 15.). A magyar népdalok az egész magyar nemzetet összefogják: „...a közös dalkincs áthidalja a korlátokat. Mindenki dalol. A dal a nemzeti élet egy része, nálunk: „nemzetfenntartó erő” (Kodály, 1918/2007a. 15.). A magyar népdal, népzene nemcsak az „eleven élet” (Kodály, 1918/2007a. 17.), de „az egész magyar lélek tükre” (Kodály, 1929/2007a. 34.), „szilárd pont”, amelyen a magyar nép „megvetheti a lábát” (Kodály, 1939/2007a. 75.). „A magyar nép nemes dallamainak terjesztésével a zenei közízlést emeljük” (Kodály, 1929/2007a. 46.), hiszen „a népdal remekművek tárháza, a jó ízlés iskolája.” (Kodály, 1951/2007a. 246.).

A népdalban, mint egy „tisztá forrás”-ban „megmerítkezhet” az ember: „Világszerte látjuk: ahol már múltóban a népdal, vagy éppen elmúlt, abban keresik a menekvést, hogy újra népdalban fürösztik azt a népréteget, mely már nem született bele, s a népdalból kiindulva próbálják vezetni a magasabb művészet felé.” (Kodály, 1951/2007a. 246.). A népzene menekülést jelent a mindennapi gondok, a felgyorsult élet, az elembertelenedő világ elől is: „Mélysántás, rigol-eke kell most a magyar léleknek, hogy újra teremjen. Ez a rigol-eke a székelly dal, mely, ha belesánt a magyar lélekbe: ősi gyökeréig feltárja, kihozza a napvilágra a kártékony férget, megújítja a talajt. Ezért akarnám elvinni minden magyar házba [...] Az utcán állítanám meg velem az embereket, mikor dült arccal loholnak a haszon vagy a falat kenyér után, hogy vigasztalást merítsenek a csodakútból.” (Kodály, 1927/2007a. 29–30.).

Kodály „gyermekképe”. A felnőtt és a pedagógus alakja a kodályi szövegekben

Rendkívül izgalmas az a kép, amely a gyermekekről Kodály írásaiban kibontakozik. Ebből kitűnik, hogy nagyon „ismeri” a gyermeket, a gyermekek képességeinek, készségeinek fejlettségét,³ ismeri korának erre vonatkozó szakirodalmát is. Az írásaiból, leveleiből pedig kitűnik, hogy mindent meg is tett annak érdekében, hogy pedagógiai meglátásait a gyakorlatban is kipróbálja.⁴ A Magyar Népzene Tára I., Gyermekjátékok című kötetének előszavának gondolatai például párhuzamba állíthatók Ernst Heinrich Haeckel biogenetikus alaptörvényével. Haeckel szerint az egyedfejlődés megismétli a törzsfejlődést, vagyis az

3. Kodály az 1910-es években tagja lett a Nagy László vezette Gyermektanulmányi Társaságnak (Német, 2004).

4. Bors Irma, aki 1938 és 1940 között a Szentlélek téri – később Korvin Ottó téri – Óvónőképzőben tanított, így emlékezett vissza: „Kodály már tanulmányi éveimben elmagyarázta nekem az énektanításra vonatkozó minden gondolatát, szándékát és már akkor tudatosult bennem a feladat, hogy tanári pályámon Kodály intencióit valósítsam meg. (...) Kodály gyakran ellátogatott hozzánk, és figyelte, mire megyünk a gyerekekkel. Örömmel tapasztalta, hogy az év végére a gyerekek többsége már szolmizálva is énekelt a pentaton dalokat.” (Gábor, 1986. 34.).

egyén felnőtté válása során lerövidítve ismétli meg a törzsfelődés állomásait (Pléh, 2000). Kodály a gyermekjátékokról, a gyermekdalokról szólva vezeti le a zene „biogenetikus törvényét”: „A gyermekjáték mindennél mélyebb betekintést enged a népzene őskorába. [...] Amint a gyermek fejlődésében röviden megismétli az emberiség fejlődését, úgy zenei formái is mintegy eleven zene-történet, sőt bepillantunk általuk a zene történet előtti korába” (Kodály, 1951/2007b. 190.). A pszichológia tudományának korabeli eredményeit is ismerte: „Az újabb lélektan meggyőzően magyarázza, milyen sorsdöntő éveket él az ember harmadik évétől a hetedikig. Ekkor alakul ki jelleme, és sorsa úgyszólván egész életére eldől.” (Kodály, 1941/2007c. 43.). Emellett tisztában volt a gyermekek képességeivel is: „a gyermek mindent megtanul” (Kodály, 1941/2007a. 103.), „a gyermek nagyon gyorsan és sok dalt képes megtanulni” (Kodály, 1941/2007a. 103.).

A 19-20. század fordulóján elinduló, a világ megváltására törekvő reformpedagógia mozgalmanak központi alakja, „megváltója” a gyermek, aki egy „jobb jövő megtestesítője, a minden területén meggyógyuló új világ letéteményese” (Skiera, 2006. 22.). A mozgalom egyik alapműve Ellen Key 1900-ban kiadott „A gyermek évszázada” című könyve. Ebben Key kifejti, hogy a felnőttek kezében van a „szent” gyermek megfelelő gondozása és nevelése, az ő érdekeit kell szolgálnia az erkölcsnek, a törvényeknek és más intézményeknek is (Key, 1976). Key gondolataira rímelnek Kodály sorai az 1941-ben közreadott *Zene az óvodában* című előadásában: „Maxima debetur puero reverentia. Szentnek kell tartanunk a gyermek érintetlen lelkét; amit abba ültetünk, minden próbát kiálljon. Ha rosszat ültetünk bele, megmételtyezzük egész életére.” (Kodály, 1941/2007a. 105.). Key és Kodály más meglátásai is párhuzamba állíthatók. Key arról ír, hogy „A jövőbeni nevelés célja az lesz, hogy egy olyan, külső és belső értelemben szép világot hozzon létre, amelyben a gyermek növekedhet.” (Key, 1976. 60.). Kodály pedig a már említett 1941-es előadásában a következőket vallja: „Vegyük komolyan a gyermeket! Minden egyéb ebből következik. [...] a gyermeknek a legjobb éppen elég jó.” (Kodály, 1941/2007a. 111.). Érdekes azonban, hogy bár a reformpedagógia retorikájában az „új Messiás”, a gyermek komplementer eleme a „trónjától megfosztott tanár”, addig Kodály írásaiban a gyermekekkel szembe a zeneileg képzetlen, rossz zenei ízléssel megáldott felnőtteket állítja. Ezek a felnőttek a rossz zenével egy egész életre megfertőződtek: „Ez a betegség felnőtt korban többnyire gyógyíthatatlan. Itt csak – profylaxis használ. Az iskola dolga lenne megadni a védőoltást a metely ellen.” (Kodály, 1929/2007a. 39.). A rossz ízlésű felnőtt „menthetetlen”: „A felnőttek rossz ízlését aligha lehet megjavítani. A korán kifejlett jó ízlés viszont nehezen rontható el később. Ezért ügyeljünk az első benyomásokra. Az egész életre kihatnak.” (Kodály, 1946/2007a. 198.). „Minél felnőttebb valaki, annál nehezebb rajta segíteni.” (Kodály, 1951/2007a. 247.). Hogy a jövőben felnövekvő embereket

megvédjék a rossz zene mételyétől, már kora gyermekkorban megkezdett zenei nevelésre van szükség: „A zenei érzék virága nem nőhet fel, ha magját nem ültetjük be már a gyerek lelkébe. Zene nélkül felnőttekben komoly zenei iránti érdeklődést kelteni később már lehetetlen. Minden ilyen irányú kísérlet kudarcot vallott.” (Kodály, 1956/2007a. 307.). A gyermekek Kodály szerint is „megválthatják” a felnőtteket: „Ha nem szervezünk gyermekkarokat, felnőtt karaink nem gyarapodnak sem számban, sem minőségben. Másképp énekel a felnőtt is, ha magával hozza a gyermekkori ének rajongó lelkesedésének emlékét.” (Kodály, 1929/2007a. 41.).

Kodály írásaiban a zenével nevelő pedagógusokról: óvónőkről, tanárokról, karvezetőkről is szól. A zenei nevelés sikerességének tekintetében nagy szerepet tulajdonított a *megfelelően képzett* pedagógusoknak, hiszen „A zenei köznevelés ma már tisztára tanerők kérdése.” (Kodály, 1945/2007a. 164.). De legalább ekkora a felelőssége a tanárképzést biztosító intézményeknek is, mert „Az iskolában majd akkor lesz jó zenetanítás, ha előbb jó tanárokat nevelünk.” (Kodály, 1946/2007a. 198.). Több helyütt olvashatunk a *pedagógus felelősségéről*: a zene iránti kedvet, elkötelezettséget erősítheti a jól képzett szakember, de ugyanakkor egy életre elidegenítheti a muzsikától a felnövekvő generációt a rossz tanár: „Sokkal fontosabb, hogy ki az énektanár Kisvárdán, mint hogy ki az Opera igazgatója. Mert a rossz igazgató azonnal megbukik. [...] De a rossz tanár harminc éven át harminc évjáratból öli ki a zene szeretetét.” (Kodály, 1929/2007a. 43.). Az énektanár hivatása „*magasztos*”, *nemzetépítő feladat*” (Kodály, 1929/2007a. 43.). A legfontosabb, hogy a jó, értékes zenével, ezen belül a magyar zenei anyanyelvvel, a magyar népzenevel megismertesse a tanulókat. A jó zene, „a nemesebb zene szomját beleoltsa” lelkébe (Kodály, 1929/2007a. 39.), rossz zenével pedig ne „mételyezze meg egy egész életre” (Kodály, 1941/2007a. 105.). Legalább ennyire fontos, hogy az énekes foglalkozásokat, énekórákat „örömmé tudják tenni” a jól képzett pedagógusok (Kodály, 1937/2007a. 74.). Az éneket tanító pedagógusnak saját *továbbfejlődésén is dolgoznia kell*: „Ne bízzanak olyan tanárban, aki csak arra akar tanítani, amit ő tanult, aki nem akarja saját neveltetése hibáit tanítványában kiküszöbölni, aki nem hirdeti: tanulj fiam, légy okosabb apádnál. [...] Minőségi többtermelés: ez legyen itt is a cél.” (Kodály, 1949/2007a. 220.). A „minőségi többtermelés” előfeltétele pedig az áldozatos munka, olykor az *előírtnál több munka*: „Nem kell hozzá más, mint néhány énektanár, aki déli harangszókor nem dobja vissza a maltert a vakolóládába. Akinek lelki szükséglete az a kis munkatöbblet, amire hivatala nem kötelezi, de ami éppen a hivatalos munka ízét, lelkét, értelmét adja meg.” (Kodály, 1929/2007a. 45.).

Kodály az *óvónők* megfelelő zenei képzését is szükségesnek tartja: „...fel kell világosítani őket arról is, hogy nem szabad a kicsinyek lelkébe zenei gyomot ültetni. Vagyis: zenei nevelésünket odáig kell mélyíteni, hogy megkülönböz-

tessék a gyomot a nemes növénytól.” (Kodály, 1941/2007a. 113.). Az óvodában megkezdett zenei nevelés megelőzés a zenei „méreg” ellen, csak így lehetséges, hogy az ország, a hazai zeneélet is újjászülessen.

A görög nevelés példája

A görög nevelés példájára való hivatkozás a reformpedagógiai koncepciókban és Kodálynál is egyfajta a „múltba való nosztalgikus visszarévedésként” értékelhető, amely motívum az egyúttal az életreform egyik sajátos jellemzőjének is tekinthető (Pukánszky és Németh, 1996). Írásaiban Kodály többször hivatkozott az általa szintén ideálisnak ítélt görög nevelésre. A *Gyermekkarok* című írásában így vélekedett: „A mai bomlott kultúrájú és művésztelen élet semmi jóval nem járul az ízlésbeli neveléshez. A görög ember, ha kilépett otthonából, kultúráját lélegzett be a piacon is. Nekünk ma védekeznünk kell a nyilvánosság, a levegő művészetpusztító bacilusai ellen.” (Kodály, 1929/2007a. 39.).

Kodály hitt a zene lélekformáló erejében, ugyanakkor a test nevelését is legalább olyan fontosnak tartotta: „Eddig a görög nevelés érte el legjobban a test és a lélek harmonikus kiművelését. Benne a zene központi helyet foglalt el. Mostanában nagy sikerrel próbálják világszerte utánozni a görög nevelés testi részét. De ha teljes embert akarunk, a lelki rész sem maradhat el, s abban a zene ma még meg sem közelíti a görög világban volt jelentőségét.” (Kodály, 1956/2007a. 306.).

Több írásában foglalkozott az ének tantárgy iskolában elfoglalt helyzetével, többször is érvelt az ének elengedhetetlenül szükséges volta és fontossága mellett a görög nevelésre hivatkozva: „Nem hiába volt a MOUSZIKÉ a régi görög iskola központi tárgya.” (Kodály, 1958/2007a. 316.). „A régi görögöktől Comeniusig élt az a felfogás, hogy a zene föltétlenül szükséges az ember fejlődéséhez, a nevelés lényeges része, nem pedig valami nélkülözhető élvezeti cikk, pusztá szórakozás.” (Kodály, 1961/2007a. 334.).

Egyik írásában pedig Platón sorait idézte, ezzel összefoglalva saját zenepedagógiai koncepciója lényegét is: „Mert hogy is mondja Platon: »azért van olyan óriási fontossága a zenei nevelésnek, mert a ritmus és a dallam hatolnak be legjobban a lélek belsejébe, azt hatalmas erővel megragadják s jó rendet hozva magukkal, azt aki helyes elvek szerint nevelkedik, rendezett lelkű emberré teszik.«” (Kodály, 1946/2007a. 182.).

Szakirodalom

- Bányász-Németh Tilda, Kovács Henrik és Pethő Villő (2010): A tánc- és zenei nevelés megjelenése a 20. század elején kibontakozó életreform-mozgalmak tükrében. *Iskolakultúra*, 3. 31–46.
- Buchholz, K. (2001, szerk.): *Die Lebensreform Entwürfe zur Neugestaltung von Leben und Kunst um 1900*. Haeusser-Media. Verlag Häusser: Institut Mathildenhöhe, Darmstadt.
- Eősze László (2007): *Kodály Zoltán életének krónikája*. Editio Musica, Budapest.
- Key, E. (1976): *A gyermek évszázada*. Tankönyvkiadó, Budapest.
- Kiss Endre (2005): Az életreform-törekvések filozófiai alapmotívumai. In: Németh András, Mikonya György és Skiera, Ehrenhard (szerk.): *Életreform és reformpedagógia – nemzetközi törekvések magyar pedagógiai recepciója*. Gondolat Kiadó, Budapest. 40–47.
- Kodály Zoltán (1974): *Utam a zenéhez. Öt beszélgetés Lutz Besch-sel*. Zeneműkiadó, Budapest.
- Kodály Zoltán (2007a): *Visszatekintés I. kötet*. Argumentum Kiadó, Budapest.
- Kodály Zoltán (2007b): *Visszatekintés II. kötet*. Argumentum Kiadó, Budapest.
- Kodály Zoltán (2007c): *Visszatekintés III. kötet*. Argumentum Kiadó, Budapest.
- Mészáros István (1982): Kodály és a neveléstudomány. *Pedagógiai Szemle*, 11. 963–980.
- Németh András, Mikonya György és Skiera, Ehrenhard (2005, szerk.): *Életreform és reformpedagógia – nemzetközi törekvések magyar pedagógiai recepciója*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Pléh Csaba (2000): *A lélektan története*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Pukánszky Béla (2005): Kodály Zoltán zenepedagógiai munkásságának életreform motívumai. In: Németh András, Mikonya György és Skiera, Ehrenhard (szerk.): *Életreform és reformpedagógia – nemzetközi törekvések magyar pedagógiai recepciója*. Gondolat Kiadó, Budapest. 192–213.
- Pukánszky Béla és Németh András (1996): *Neveléstörténet*. 4. átdolgozott, bővített kiadás, Tankönyvkiadó, Budapest.
- Skiera, E. (2006): Über die Zusammenhang von Lebensreform und Reformpädagogik. In: Skiera, E., Németh, A. und Mikonya Gy. (Hrsg.): *Reformpädagogik und Lebensreform in Mitteleuropa – Ursprünge, Ausprägung und Richtungen, landerspezifische Entwicklungstendenzen*. Gondolat Kiadó, Budapest. 22–47.